

5. Međunarodne migracije reprezentativaca, državljanstva i (ne)potrebna integracija

5.1. Uvod¹

Današnje stanovništvo europskih država rezultat je brojnih useljavanja i potvrda da živimo u doba globalnih migracija (o migracijskim tokovima više vidjeti Hollifield & Foley, 2022; McAuliffe & Triandafyllidou, 2021; Lucassen & Lucassen, 2019; Castles et al., 2014; King et al., 2010). Migracijski procesi vidljivi su i u velikom udjelu sportaša imigrantskog podrijetla i imigranata u sastavima pojedinih današnjih reprezentacija. Reprezentacije predstavljaju državu čiji dres sportaši nose, predstavljaju važan marker nacionalnog identiteta a pobjedama jačaju nacionalni ponos. Nadalje, pitanje integracije imigranata jedno je od najvažnijih pitanja suvremenog europskog društva. Da bi imigrant bio pravno i politički integriran treba imati i državljanstvo zemlje primitka (Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016). S time da je važno naglasiti da imigrant može desetljećima živjeti i raditi u nekoj državi bez da ima državljanstvo te države, odnosno stjecanje državljanstva može biti i jedna od posljednjih radnji u integracijskom procesu. S druge strane, da bi netko bio reprezentativac, nije dovoljno da ima državljanstvo države za čiju reprezentaciju igra, već mora imati i „sportsko državljanstvo“ (Medić, 2017). Nakon pojašnjenja zakonodavnog konteksta istraživanja, razlike između ovih državljanstava i formalnih mogućnosti nastupanja za nogometnu reprezentaciju, cilj ovog poglavlja je prikazati suodnos državljanstava, pravo i odabir nogometne reprezentacije u kontekstu migracijskih procesa, počevši od prvih migracija nogometaša u nogometnim klubovima do formiranja nogometnih reprezentacija te na primjerima reprezentativaca migrantskog podrijetla ukazati kako su se mijenjala međunarodna pravila FIFA-e (*Fédération Internationale de Football Association*). Središnji cilj je istražiti i analizirati na konkretnim primjerima, življenim iskustvima nogometnih reprezentativaca, razloge njihova odabira da igraju za reprezentaciju zemlje koja nije država njihova rođenja. Istražujući razlike u mogućnostima dobivanja i biranja državljanstva, propituju se mogućnosti privilegiranog dobivanja državljanstva, oportuno državljanstva, ukazuje na potrebu propitivanja dosadašnjih politika državljanstva u kontekstu integracije imigranata (Džankić, 2019), teorija o integraciji, posebice pravnoj, političkoj i identifikacijskoj dimenziji (Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016) u sprezi s industrijom građanstva/državljanstva (*citizenship industry*) (Džankić, 2019) te državljanstvom i nacionalnim identitetom (Slootman, 2018; Decimo & Gribaldo, 2017; Koska, 2012). Ovako koncipirano poglavlje knjige nadilazi dosadašnja istraživanja koja tek fragmentarno imaju doticaj s ciljevima

¹ Ovo poglavlje prijevod je koautorskog rada Vladimira Ivete i Marijete Rajković Ivete objavljenog pod naslovom: „Migrations, Citizenships, and the Right and Choice to Play for a National Football Team with a Focus on the Croatian National Team“ u časopisu Dve domovini, 2024. godine, broj 59, str. 155-177. Članak je minimalno prilagođen ciljevima ove knjige.

ovoga istraživanja. Istraživalo se migracije profesionalnih stranih nogometaša (više vidi Storey, 2011; Dietsch, 2006; Taylor, 2006; Lanfranchi & Taylor, 2001), odnos državljanstva u sportu i pravo nastupa za nacionalne selekcije iz aspekta međunarodnog sportskog prava (Medić, 2017), identiteti reprezentativaca iz dijaspore (Komar, 2015). Kao polazište za istraživanje bio nam je koristan zbornik radova koji povezuje nogomet i suvremene međunarodne migracije (usp. Elliott & Harris, 2015). Radovi koji problematiziraju društvenu i etničku pripadnost u kontekstu transnacionalizma druge generacije migranata, transnacionalne kontinuitete, etničku reifikaciju i lokalne veze (usp. Wessendorf, 2007; King, 2000). Pojedini radovi ukazuju da su u suvremenom sportu vidljivi procesi denacionalizacije, deetnizacije i deteritorijalizacije (Bašić, 2015; Poli, 2007). Ukazuju na prisutnost nepovezanosti između geografskog podrijetla sportaša i nacionalnih država koje bi oni trebali predstavljati (Poli, 2007). Istraživanja globalizacijskih, migracijskih i identitetskih procesa pokazuju da konstrukcija državljanstva/ državljana kao građanina, a ne etničkog pripadnika, kolidira sa zamišljanjem nacije-države (usp. Bauböck, 2019; Džankić, 2019). S druge strane, pojedine europske države, poput Hrvatske, potomke iseljenika (unuke i praunuke) s drugih kontinenata pozivaju na povratak i smatraju da im je integracija nepotrebna budući da im daju državljanstvo na osnovu porijekla (usp. Rajković Iveta, 2019; Rajković Iveta & Gadze, 2014). Ovo ukazuje da postoji potreba za dubljim istraživanjem i povezivanjem teme stjecanja državljanstva, procesa integracije, transformacije i dinamičnosti identiteta (usp. Slooman, 2018; Decimo & Gribaldo, 2017; Eriksen, 2001) u migracijskim kontekstima, čemu ovo istraživanje, odnosno poglavlje knjige nastoji pridonijeti. U ovom istraživanju osobni i obiteljski migracijski kontekst problematizira se kao resurs, a državljanstvo i odabir reprezentacije za koju će se nastupati kao subjektivna i situacijska strategija karijere.

U ovom poglavlju analiziramo podatke od kraja 19. stoljeća do danas, s naglaskom na suvremenost. Poglavlje se temelji na analizi različitih izvora: pravnim aktima nogometnih međunarodnih i nacionalnih organizacija, državnim propisima, objavljenoj literaturi. Iskustva međunarodnih reprezentativaca najvećim dijelom saznali samo analizom medijskog diskursa (Bryman, 2012), koju smo provodili tako da smo pretraživali intervjue s reprezentativcima koji su imigranti ili s migracijskom pozadinom. Analiza podataka iz različitih medija i virtualnog materijala (Adolfo & Ardèvol, 2010) npr. društvene mreže, internetske stranice, pomogla nam je prilikom potvrde i komparacije podataka te kao priprema upitnica za intervjue s hrvatskim reprezentativcima. Dio rada temelji se na iskustvima nogometaša, hrvatskih nogometnih reprezentativaca koji su rođeni izvan Republike Hrvatske i jednog potencijalnog reprezentativca, za što smo osim podataka iz medija proveli kvalitativne polustrukturirane intervjue (Zapata-Barrero & Yalaz, 2018).² Koristili

² Budući da su reprezentativci javne osobe, da su u izvorima koje smo koristili navođena njihova imena koristimo ih i u ovom radu.

smo biografski narativne intervjuje i intervjuje usmjerene na probleme (usp. Yalaz & Zapata-Barrero, 2018a: 14-15). Dobivenu etnografsku građu prikazujemo kao etnografiju pojedinačnog (*ethnography of the particular*) (Abu-Lughod, 1991). Intervjuirali smo i dugogodišnjeg djelatnika Hrvatskog nogometnog saveza koji je zadnja dva desetljeća sudjelovao u razgovorima s potencijalnim reprezentativcima iz dijaspore o njihovu nastupu za hrvatsku reprezentaciju. Prema njegovoj želji identitet u radu mu je skriven.

Poglavlje je strukturirano tako da se daje kratak uvod u razvoj profesionalnog nogometa i migracije nogometaša u druge klubove i države. Nakon toga se pojašnjava primjer stjecanja državljanstva i vezu s nacionalnom reprezentacijom te navode razlike između građanskog i sportskog državljanstva s fokusom na formalne mogućnosti nastupanja za reprezentaciju. Slijedi dio o formiranju nogometnih reprezentacija, primjerima migracija reprezentativaca i promjenama međunarodnih autonomnih sportskih pravila. Poglavlje završava analizom primjera nogometaša koji su imali pravo na izbor reprezentacije s naglaskom na osobnu motivaciju pojedinog odabira.

5.2. Uvod u migracije nogometaša

Godine 1863. predstavnici jedanaest klubova i momčadi iz Londona i okolice osnovali su prvi nacionalni nogometni savez – *Football Association* (FA). Osnovni cilj udruženja bio je usvajanje i provođenje jedinstvenih pravila po kojima će se njihova sportska igra odvijati. Rezultat osnivanja ovog saveza bilo je jačanje nogometne organizacijske strukture, povećanje broja utakmica, a od 1871. - 72. odvijalo se i prvo natjecanje, *FA Challenge Cup* (Mason, 1980: 15-16). Paralelno s razvojem organiziranog nogometa događale su se i migracije nogometaša. Nakon što je u Engleskoj 1885. legaliziran profesionalni nogomet (odnosno, legalno plaćanje nogometaša za igranje) i organizirano prvenstveno natjecanje, *Football League* 1888., dolazak igrača iz Škotske u engleske klubove bio je sve brojniji. Ubrzo je u engleskim klubovima igralo 58 škotskih profesionalaca, a 1890. godine bilo ih je već 230 (Schulze-Marmeling, 2019: 33). U dvanaest engleskih profesionalnih klubova koji su igrali *Football League* 1891. godine ukupno je bilo registrirano 448 profesionalnih igrača od čega je više od polovice bilo iz Škotske (Mason, 1980: 82). Klubovi s dovoljno financijskih sredstava stvarali su čitave momčadi od stranih igrača, dakle onih koji su rođeni izvan Engleske. Primjerice, u momčadi *Liverpool FC* 1892/93. svi igrači bili su stranci, njih osam bilo je iz Škotske, kao i prvi trener kluba (Schulze-Marmeling, 2019: 31). U dugom razdoblju, sve do 1980-ih u engleskim klubovima od „stranaca“ igrali su gotovo samo igrači iz drugih britanskih saveza. Nakon toga povećao se priljev igrača iz drugih zemalja da bi u 21. stoljeću došlo do pojave da neki klubovi *Premiershipa* (najvišeg engleskog stupnja natjecanja) igraju bez i jednog Engleza u prvoj postavi.

Suprotno tome, u većini europskih i južnoameričkih zemalja Britanci su donijeli novu igru i sudjelovali u osnivanju prvih nogometnih klubova (za Austriju vidjeti Schwind, 1994; Njemačku Eisenberg, 1994; Španjolsku Eguizábal & Méndez, 1988; južnoameričke zemlje Campomar, 2015; te za opći pregled Baker, 2015).

Nakon uvođenja profesionalizma 1920-ih i u zemlje kontinentalne Europe znatno su porasli transferi igrača iz klubova jednog nacionalnog saveza u klubove drugog saveza. Tijekom 20. stoljeća nacionalni su nogometni savezi različito regulirali registracije i pravo nastupa stranih državljana u domaćim klupskim natjecanjima, s razdobljima većeg odnosno manje liberalnog pristupa tom pitanju (Iveta, 2022). Prelasci igrača iz kluba jednog nacionalnog saveza u klub drugog saveza doveli su i do prvih promjena reprezentacije za koju igrač nastupa. Dvadeseto stoljeće obilježile su brojne migracije, kako između država Europe, tako i useljavanja u europske države s drugih kontinenata (više vidi Hollifield & Foley, 2022; McAuliffe & Triandafyllidou, 2021; Castles et al., 2014; Black et al., 2010; King et al., 2010). Osim igrača koji su dolazili u savez države primitka s kojom do tada nisu imali poveznicu, reprezentaciju su mijenjali i useljenici i njihovi potomci koji su nastupali za reprezentaciju zemlje podrijetla.

5.3. Državljanstvo i nacionalna reprezentacija

Sportska, pa tako i nogometna, reprezentacija predstavlja skup najboljih sportaša pojedinog sporta koji imaju državljanstvo određene države (uz iznimke koje će kasnije biti spomenute). Državljanstvo je pravna veza koja povezuje pojedinca s državom dajući mu status državljanina (Pezo, 2007: 267). Svaka država svojim propisima samostalno regulira i mijenja uvjete koje treba ispuniti da bi određena fizička osoba postala njezin državljanin (Bauböck, 2019; Koska, 2012). Kao okvir za dobivanje državljanstva, prikazat ćemo samo primjer Republike Hrvatske i Zakon o hrvatskom državljanstvu.³ Prema njemu, hrvatsko državljanstvo stječe se podrijetlom, rođenjem na području Republike Hrvatske, prirođenjem i po međunarodnim ugovorima.⁴ Podrijetlom hrvatsko državljanstvo može steći osoba koja je rođena u inozemstvu, čiji je jedan roditelj u trenutku rođenja hrvatski državljanin, ako do navršene 21. godine života bude prijavljena radi upisa u evidenciju kao hrvatski državljanin.⁵ Stranac koji je podnio zahtjev za primanjem u hrvatsko državljanstvo može ga steći prirođenjem (naturalizacijom) ako je navršio 18 godina života, ako ima otpust iz stranog državljanstva ili podnese dokaz da će otpust dobiti ako bude

³ Zakon o hrvatskom državljanstvu, Narodne novine br. 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94, 139/11, 110/15 i 102/19.

⁴ Zakon o hrvatskom državljanstvu, članak 3.

⁵ Ibid., članak 5.

primljen u hrvatsko državljanstvo, ako živi u Hrvatskoj s prijavljenim boravkom osam godina neprekidno do podnošenja zahtjeva i ima odobren status stranca na stalnom boravku, ako poznaje hrvatski jezik i latinično pismo, hrvatsku kulturu i društveno uređenje, ako poštuje pravni poredak itd. Povlaštena skupina osoba koja može prirođenjem steći hrvatsko državljanstvo, a da ne ispunjava navedene uvjete su iseljenici i njegovi potomci. Iseljenici su, prema ovome Zakonu pripadnici hrvatskog naroda koji su se iselili s prostora bivših država u kojima se, u vrijeme iseljenja, nalazilo i područje današnje Republike Hrvatske.⁶ Posebnu kategoriju čine stranci čije bi primanje u hrvatsko državljanstvo predstavljalo interes za Republiku Hrvatsku te koji prirođenjem mogu steći hrvatsko državljanstvo bez udovoljavanja pretpostavkama za redovnu naturalizaciju.⁷

Državljanin ima određena prava, ali i obveze prema državi svoje pripadnosti. Jedno od prava i obveza je i nastup za sportsku reprezentaciju svoje države. U nogometu, kao i u većini sportova, nastupe i sva ostala pitanja koja se odnose na reprezentaciju, rješava nacionalni savez.⁸ Primjerice Hrvatski nogometni savez (HNS) člankom 72. Statuta utvrdio je osnove organizacije reprezentacija. Detaljna organizacija reprezentacija regulira se Pravilnikom o nogometnim reprezentacijama HNS-a.⁹

Reprezentacije međusobno odigravaju međunarodne utakmice. Utakmice koje priznaje FIFA su one između dva člana FIFA-e u kojima svaki član nastupa sa svojom reprezentativnom momčadi. Ako je član FIFA-e odobrio jednoj od svojih liga da izabere momčad koja nosi ime njegove zemlje i takva se utakmica smatra međunarodnom.¹⁰

5.4. Državljanstvo i sportsko državljanstvo - formalne mogućnosti nastupanja za nogometnu reprezentaciju

Državljanstvo u pravno-političkom smislu treba razlikovati od tzv. sportskog državljanstva koje sportaš treba imati da bi nastupao za reprezentaciju određene zemlje. Ono se od građanskog državljanstva razlikuje u tomu:

⁶ Ibid., članak 11. U praksi to znači da hrvatsko državljanstvo imaju i osobe za koje je na neki fluidni način utvrđeno da su pripadnici hrvatskog naroda ili čiji su se preci prije 150 godina iselili s područja današnje Republike Hrvatske i koji ne znaju hrvatski jezik.

⁷ Ibid., članak 12.

⁸ Usp. članak 47. stavak 5. Zakona o sportu (Narodne novine br. 71/06., 150/08., 124/10., 124/11., 86/12., 94/13., 85/15., 19/16., 98/19., 47/20., 77/20., 133/20.). Za nogomet vidjeti članak 1. stavak 1. Statut Hrvatskog nogometnog saveza, <https://hns-cff.hr/files/documents/21835/Statut%20HNS%202021.pdf> (pristup 06. 11. 2022.).

⁹ Pravilnik o nogometnim reprezentacijama, HNS Registracije br. 20/98.

¹⁰ FIFA Pravilnik o primjeni Statuta iz 2010. članak 3., stavak 1. i stavak 4.

1. što ne može biti dvojno, odnosno ne može se istovremeno nastupati za različite reprezentacije bez obzira na posjedovanje dva ili više državljanstva,

2. što se ne podudara uvijek s građanskim državljanstvom. Nogometaš može imati državljanstvo neke zemlje koja je članica FIFA-e, a sportsko državljanstvo druge zemlje, također članice FIFA-e i nastupati za njezinu reprezentaciju. Primjeri su građansko državljanstvo Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, a sportsko državljanstvo Engleske, Škotske, Walesa, Sjeverne Irske ili Gibraltara. Primjerice, igrači s Farskih Otoka s danskim državljanstvom nastupaju za reprezentaciju Farskih Otoka, a oni iz Puerto Rica s državljanstvom SAD-a za reprezentaciju Puerto Rica.

Osim ovih suvremenih primjera, povijesni primjer su nogometni savezi Austrije, Ugarske i Češke čiji su teritoriji nadležnosti svi bili unutar jedne države - Austro-Ugarske Monarhije, ali su svi ti savezi istovremeno bili članovi FIFA-e i odigrali međunarodne utakmice. Razlog tome je što FIFA za članstvo u svojoj organizaciji ne traži isključivo da se radi o suverenoj državi, već se može učlaniti savez koji je odgovoran za organizaciju i nadzor nogometa u svojoj zemlji, s time da je za britanske saveze posebno istaknuto da je svaki od njih priznat kao poseban član.¹¹

Međunarodno Sportsko arbitražno sudište (*Court of Arbitration for Sport – CAS*) u predmetu CAS 2014/A/ 3776 Gibraltar FA v FIFA u obrazloženju je svog pravorijeka dalo trenutno najopsežniji prikaz i pravni stav vezan uz mogućnosti članstva pojedinog saveza u FIFA-i.¹²

Pravo nastupa nogometaša u reprezentaciji osnovnim načelima regulira FIFA i ona se odnose na nastupe u reprezentacijama nacionalnih nogometnih saveza koji su članovi FIFA-e. Takvo uređenje nogometnog državljanstva (ranije spomenuto sportsko državljanstvo specifično za sport nogomet), ali i načela da za određenu reprezentaciju mogu nastupati samo igrači koji imaju građansko i nogometno državljanstvo te zemlje, priznaje i pravo Europske unije (EU). Naime, europskim je pravom zabranjena diskriminacija na temelju nacionalnosti te se sukladno tome i u sportu traži pravo za svakog građanina EU-a da se može seliti i boraviti na teritoriju bilo koje države članice, kao i da mu se omogući pravo na rad. Međutim, Bijela knjiga u sportu Europske komisije (2007.), koja je najvažniji dokument EU-a na području sporta u odnosu na ta opća načela dopušta tri iznimke. Za ovo istraživanje

¹¹ FIFA Statut iz 2021., članak 11. Izraz *country* Statutom je definiran kao neovisna država koju je priznala međunarodna zajednica. S obzirom da ima nekoliko članova koji ne ispunjavaju ovaj kriterij, ukazujemo na odredbu članka 11. stavka 6. Statuta koja propisuje da „Savez u regiji koja još nije stekla neovisnost, može, uz suglasnost saveza člana u zemlji o kojoj je ovisan, također podnijeti molbu za prijem FIFA-i“, što je odjek nekadašnje regulacije statusa nogometnih saveza u kolonijama.

¹² Usp. <https://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/3776.pdf> (pristup 10. 7. 2020.).

najvažnija je prva: pravo na odabir sportaša u nacionalnu reprezentaciju na temelju nacionalnosti (tj. državljanstva).¹³ Ovo znači da nemogućnost nastupa drugih državljana zemalja EU-a za reprezentaciju neke države EU-a ne predstavlja diskriminaciju na temelju nacionalnosti.

5.5. Formiranje nogometnih reprezentacija, primjeri migracija reprezentativaca i promjene međunarodnih nogometnih pravila

Povijesno, osnivanje engleskog nogometnog saveza (FA) slijedila su formiranja nogometnih saveza u ostalim zemljama Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Irske (danas Sjeverne Irske). Nedugo potom javila se ideja o organiziranju utakmica na kojima bi nastupile selekcije (*best eleven*) igrača pojedinog saveza (Butler, 1991: 19). Prva utakmica reprezentacija dvaju saveza, koja se ujedno smatra i prvom međunarodnom utakmicom, igrala se 1872. u Glasgowu između sastava Škotske i Engleske.¹⁴ Da su tada još bile fluidne granice koje su određivale pravo nastupa za pojedinu reprezentaciju može se vidjeti i iz toga što je za Škotsku nastupio lord Arthur Kinnaird koji je istovremeno bio član Odbora FA, a kasnije dugogodišnji predsjednik tog Saveza (Butler, 1991: 17-19).¹⁵

Tijekom druge polovine 19. stoljeća iz europskih država prema Sjevernoj Americi, a zatim i Južnoj Americi odvijale su se masovne migracije (Castles et al., 2014; King et al., 2010). Ovi migranti prenijeli su igru nogomet ne samo kao način provođenja dokolice već i kao profesionalni sport. Do početka 20. stoljeća nogomet se proširio u većini europskih i južnoameričkih zemalja u kojima su osnovani i nacionalni nogometni savezi. Uslijed povećanja broja međunarodnih klubskih i reprezentativnih utakmica ukazala se potreba da se regulacija uredi i na međunarodnoj razini (igranje po jedinstvenim pravilima, organizacija natjecanja, suradnja i međusobno priznavanje). Predstavnici nogometnih saveza (ili sekcija) Francuske, Belgije, Švicarske, Nizozemske, Danske, Švedske i *Madrid Football-Club* u ime Španjolske na skupu održanom 1904. u Parizu osnovali su FIFA-u. Na tom je prvom kongresu usvojen Statut organizacije i izabrano vodstvo. Tijekom godina, FIFA se afirmirala kao relevantna organizacija s brojnim članstvom koja upravlja međunarodnim nogometom. Pravo nastupa za reprezentacije regulirano je tek u Statutu iz 1929. gdje je utvrđeno da svaki savez utvrđuje uvjete potrebne za nastup u reprezentaciji.¹⁶

¹³ White Paper on Sport, COM(2007) 391 final, 11. 7. 2007., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0391&from=HR> (pristup 3. 7. 2020.).

¹⁴ Članak u *Bell's Life*, prilog zapisniku sjednice Odbora održane 7. 11. 1872., arhiva engleskog nogometnog saveza (FA).

¹⁵ Kinnaird drži rekord u nastupima u finalu FA kupa, s različitim klubovima nastupio je u devet finala.

¹⁶ FIFA Statut iz 1929., članak 36.

U drugoj polovici 1920-ih i početkom 1930-ih godina primjetan je bio trend dolaska južnoameričkih igrača u europske zemlje. Radilo se o reprezentativcima koji su mijenjali državljanstvo zemlje rođenja za državljanstvo države podrijetla roditelja i nastavili igrati za nju, primjerice argentinski igrači talijanskog podrijetla prelazili su u talijanske klubove i uzimali talijansko državljanstvo. Najpoznatija je *Juventusova* argentinska trojka *oriunda*¹⁷ Renato Cesarini, Raimundo Orsi i Luis Monti. Sva trojica su igrali za argentinsku reprezentaciju.¹⁸ Nakon pristupanja *Juventusu* dobili su talijansko državljanstvo, a Orsi i Monti, zajedno s još dva naturalizirana Argentinca, Enriqueom Guitom i Atiliom Demariom, igračima *Rome*, osvojili su s Italijom Svjetsko prvenstvo 1934. godine (Barnade & Iglesias, 2014; Schönau, 2008).

Ipak, vidjevši da na taj način dolazi do manipulacije i „uvoza“ stranih igrača u reprezentacije, FIFA je u Statut iz 1933. ugradila odredbu da igrači koji nastupaju za reprezentaciju trebaju biti državljani zemlje koju predstavljaju (što je i do tada bilo pravilo, ali nije bilo navedeno u Statutu). Nadalje, ako je igrač nastupio za neku reprezentaciju, ne može igrati za reprezentaciju novog saveza dok nije bio tri godine njezin rezident.¹⁹ Međutim, u praksi pravilo o tri godine se nije poštovalo. Naime, godine 1935. Orsi i Guaita napustili su Italiju, i 1937. ponovno nastupili za argentinsku reprezentaciju (Barnade & Iglesias, 2014: 37).

Poslije Drugog svjetskog rata i uspostave komunističkih režima iz Istočne Europe došlo je do vala izbjegličkih migracija (među kojima je bilo i nogometaša, reprezentativaca) prema zapadnoeuropskim državama. Tako je László (Ladislao) Kubala iz Mađarske, čiji su roditelji bili slovačkog podrijetla, 1945. migrirao u Čehoslovačku i nastupao za njezinu reprezentaciju. Potom se vratio u Mađarsku i igrao za njezinu reprezentaciju. Godine 1949. prebjegao je u Italiju i sa skupinom sunarodnjaka osnovao klub *Hungaria* s kojim je igrao na europskoj turneji. Skrasio se u Španjolskoj gdje je pristupio *Barceloni*. Kao njezin igrač nastupio je i za treću reprezentaciju, Španjolsku (Pereira, 2010: 60). Kubalina registracija za španjolski klub izazvala je veliki spor između mađarskog i španjolskog nogometnog saveza jer ga je mađarski savez suspendirao zbog nedopuštenog odlaska. Španjolski je savez odgovarao da se radi o suspenziji iz političkih razloga jer je Kubala antikomunist. Mađarskom savezu pridružili su se i ostali savezi iz istočnog lagersa i tražili suspenziju „fašističkog“ Španjolskog nogometnog saveza jer ne poštuje FIFA-in Statut u dijelu koji govori da jedna članica mora poštovati suspenziju koju je izrekla druga članica. FIFA se odbila miješati i nakon nekog vremena, 1953. godine Kubali je odobreno

¹⁷ *Oriunda* je izraz koji na talijanskom i španjolskom jeziku označava imigranta povratnika, osobito u sportu. U Hrvatskoj je uvriježen naziv *igrač iz dijaspore*.

¹⁸ Cesarini i Orsi osvojili su srebrnu medalju na Olimpijskim igrama 1928., a Monti je igrao u finalu Svjetskog prvenstva 1930.

¹⁹ Pravila uz Statut iz 1933., članak 21.

nastupanje za Španjolsku i na službenim utakmicama (Dietschy, 2006: 37-38; Lanfranchi et al., 2004: 89-93).

Nakon gušenja mađarskog ustanka 1956. godine veliki broj nogometaša, uključujući većinu igrača *Honvéda*, tada najboljeg europskog kluba koji je činio i okosnicu mađarske reprezentacije, čuvene *Lake konjice* koja je prva pobijedila Englesku na njezinom terenu i bila finalist Svjetskog prvenstva 1954., pobjegao je iz Mađarske na Zapad. Između ostalih, tu je bio i Ferenc Puskás kojega su tada smatrali najboljim europskim nogometašem. Pristupio je *Real Madridu*, a u razdoblju od 1961. do 1962. odigrao je i četiri utakmice za reprezentaciju Španjolske (Pereira, 2011: 60). Još jedan naturalizirani Španjolac, Alfredo Di Stéfano, igrao je u to doba za *Real Madrid* i Španjolsku. Argentinac talijanskog podrijetla, Di Stéfano je prvobitno nastupao za reprezentaciju Argentine, a kada je prešao u *Millonarios* iz Bogote promijenio je i reprezentaciju te zaigrao za Kolumbiju. Konačno, četiri godine nakon dolaska u Madrid nastupio je i za španjolsku reprezentaciju te za nju od 1957. do 1961. odigrao 31 utakmicu (ibid.). Tako su u isto vrijeme za španjolsku reprezentaciju igrala tri igrača koji nisu rođena u toj zemlji i prije nego što su počeli igrati za španjolske klubove nisu imali veze sa Španjolskom.

Ovakvi primjeri, kao i primjedbe mnogih nogometnih saveza potaknuli su FIFA-u da tijekom 1960-ih uvede pravilo da nakon što je igrač nastupio za reprezentaciju jedne zemlje, više ne može nastupati za drugu, osim ako se ne radi o novopriznatoj državi. Ta je odredba osobito bila u primjeni kada su početkom 1990-ih nakon raspada Jugoslavije, Sovjetskog Saveza i Čehoslovačke nastale nove države te su reprezentativci bivših država mogli nastupati za reprezentaciju novonastale države čije su državljanstvo uzeli. Raspadi ovakvih država, promjena granica država potakli su brojne koetničke migracije u države podrijetla (Rajković Iveta, 2012; odnosno etnički povratak kako to naziva Tsuda, 2009; ancestralne migracije i migracije zbog korijena prema King, 2000) promjene građanskih i sportskih državljanstava. Međutim, i dalje je građansko državljanstvo bilo jedini uvjet za igranje u reprezentaciji.

Suvremene globalne migracije karakterizira ubrzanost i kratkotrajnost (usp. Castles et al., 2014; Cohen, 1995) što se reflektira i na međunarodne migracije nogometaša, bilo da se radi o promjeni nogometnog kluba ili nastupa za reprezentaciju. Dakako tu su i brojni nogometaši koji su potomci različitih generacija migranata, čiji roditelji višestrukim transnacionalnim procesima povezuju društvo podrijetla i primitka (o transnacionalnim procesima vidjeti više Kuti & Božić, 2016; Faist 2010; Wessendorf, 2007; Glick-Schiller, Basch & Blanc-Szanton, 1992) te su emotivno i identitetski vezani za državu podrijetla (Komar, 2015).

Do 2003. godine pravo nastupa bilo je u FIFA-inu Pravilniku o provedbi Statuta regulirano samo jednom odredbom kojom je bilo utvrđeno da svaki igrač koji je naturalizirani državljanin neke zemlje sukladno njezinim propisima može nastupati

za reprezentaciju te zemlje. Ako je već igrao za reprezentaciju neke zemlje članice, nije više mogao nastupati za drugu reprezentaciju, bez obzira na državljanstvo. Iznimka je postojala ako je državljanstvo promijenjeno bez igračeve volje.²⁰ Godine 2003. ovim odredbama dodano je pravilo da igrač koji je već nastupio za reprezentaciju države čije državljanstvo ima ipak može tražiti pravo nastupa za reprezentaciju druge zemlje, ali pod uvjetom da nije nastupio za „A“ reprezentaciju,²¹ da je u vrijeme kada je eventualno nastupio za reprezentaciju (osim „A“) dosadašnjeg saveza već imao državljanstvo zemlje za koju namjerava igrati i da je to učinio prije svog 21. rođendana.²²

Međutim, 2004. u fokus interesa javnosti i FIFA-e došao je pokušaj Katara da privoli trojicu brazilskih nogometaša da uzmu državljanstvo i nastupaju za reprezentaciju te države. Jednom od Brazilaca, tada nogometašu njemačkog kluba, navodno je bilo ponuđeno 1,2 milijuna dolara za pristanak na uzimanje katarskog državljanstva (Bašić, 2015: 35). Igrač je objašnjavao, ako bi i pristao, to ne bi bilo zbog novca nego zbog mogućnosti da nastupi za reprezentaciju. Naime, za Brazil zbog velike konkurencije nije bio pozivan u reprezentaciju, a Njemačka, u kojoj je živio i igrao, iako je ispunjavao uvjete za redovno stjecanje državljanstva, nije pokazivala interes da ga pozove u reprezentaciju (Oonk & Campenhaut, 2015). Tadašnji predsjednik FIFA-e isticao je da u slučaju nastupa za reprezentaciju igrači trebaju imati jasnu poveznicu sa zemljom za čiju reprezentaciju žele nastupati, a različita je od zemlje njegova rođenja. Također je izrazio zabrinutost da bi na svjetskim prvenstvima 2014. i 2018. bilo 32 nacionalne ekipe, ali koje bi bile pune Brazilaca (ibid.).

U ovom primjeru poziva vidimo privilegiranost pojedinaca, vrhunskih nogometaša, da im se uz novčane nagrade i privilegije, nudi državljanstvo države u kojoj ne trebaju živjeti, niti se postavlja pitanje bilo kakve integracije koja se očekuje od useljenika. Privilegirano dobivanje državljanstva pronalazimo i kod drugih elitnih imigranata, najčešće iznimno bogatih pojedinaca da bi im se omogućilo gospodarsko ulaganje i kupnja nekretnina u pojedinim europskim državama (Džankić, 2019).

Nakon razdoblja razmatranja FIFA je u Pravilniku o primjeni Statuta iz 2008. razradila pravo nastupa za reprezentaciju i pravo promjene saveza. Ostalo je pravilo da svaki igrač koji je sudjelovao u utakmici u službenom natjecanju za jedan savez ne može igrati međunarodnu utakmicu za reprezentativnu ekipu drugog saveza. Ako igrač ima na temelju državljanstva pravo predstavljati više od jednog saveza, mogao je igrati međunarodnu utakmicu za jedan od tih saveza samo ako je ispunjavao barem jedan od uvjeta: rođen je na teritoriju tog saveza, biološki majka ili

²⁰ FIFA Pravilnik o primjeni Statuta iz 2002., članak 18.

²¹ „A“ reprezentacija je ona u kojoj nastupaju seniorski igrači/ice i koja ima status najbolje reprezentacije te zemlje.

²² FIFA Pravilnik o primjeni Statuta iz 2003., članak 15.

otac ili baka ili djed rođeni su na teritoriju tog saveza,²³ i igrač je živio neprekidno najmanje dvije godine na teritoriju tog saveza.

Ako igrač koji nije imao više državljanstava i koji nije igrao niti za jednu reprezentaciju stekne novo državljanstvo, da bi igrao za reprezentaciju zemlje čije je državljanstvo stekao trebao je također ispuniti jedan od ranije navedenih uvjeta, s time što je neprekidni boravak na teritoriju novog saveza produžen na pet godina, i to nakon navršene 18. godine života.²⁴ Tim odredbama uspostavljena je jasna poveznica, osim državljanstva, između igrača i zemlje za čiju reprezentaciju nastupa. Pravila o promjeni saveza iako je igrač odigrao reprezentativnu utakmicu (osim za „A“ reprezentaciju) ostala su jednaka onima koja su donesena 2003. godine.

Velika promjena kod pravila o pravu nastupa za reprezentaciju nastala je nakon donošenja Pravilnika o primjeni Statuta FIFA-e 2020. godine. Treba razlikovati četiri situacije koje se odnose na pravo nastupa za reprezentaciju, a vezane su uz više igračevih građanskih državljanstava:

1. Igrač koji na temelju državljanstva ima pravo nastupa za više reprezentacija, može nastupati za jedan od tih saveza ako je rođen na njegovu teritoriju ili su mu tamo rođeni jedan od roditelja ili jedno od baka ili djedova ili je neprekidno živio najmanje pet godina (do 2020. bile su propisane dvije godine) na teritoriju tog saveza.

2. Igrač koji nije nastupao niti za jednu reprezentaciju te je stekao novo državljanstvo dobiva mogućnost nastupa za zemlju čiji je državljanin postao ako je rođen na teritoriju saveza te države ili su tamo rođeni njegovi roditelji ili jedno od baka ili djedova ili živi na teritoriju tog saveza najmanje: tri godine ako je počeo živjeti na tom području prije svoje desete godine; pet godina ako je počeo živjeti na tom području između svoje desete i osamnaeste godine ili nakon osamnaeste godine života.

3. Igrač koji je već nastupao za reprezentaciju jedne države može nastupiti za novu reprezentaciju (države čije ima državljanstvo) čak i ako je nastupio za „A“ reprezentaciju starog saveza (što je značajna novost), ali pod uvjetom da kod posljednjeg nastupa nije napunio 21 godinu, da nije odigrao više od tri utakmice, da je proteklo više od tri godine od njegova posljednjeg nastupa za tu reprezentaciju i da je u vrijeme nastupa već imao državljanstvo zemlje novog saveza. Ako je igrač nastupio za neku od reprezentacija mlađih uzrasta (dakle, ne i „A“ reprezentaciju) nije trebao u tom trenutku imati i državljanstvo zemlje novog saveza (ali samo ako

²³ Primjerice, Daniel Rubén Bilos, argentinski nogometaš hrvatskog podrijetla nije mogao igrati za hrvatsku reprezentaciju unatoč obostranom interesu i posjedovanju hrvatskog državljanstva jer mu je najbliži predak koji je rođen na području današnje Hrvatske bila prabaka. Razgovor autora s R. Bilosem u proljeće 2006. godine.

²⁴ FIFA Pravilnik o primjeni Statuta FIFA-e iz 2008., članci 15-18.

u vrijeme kada je nastupio za reprezentaciju mlađih uzrasta nije bio stariji od 21 godine), ali je trebao ispunjavati neki od uvjeta navedenih pod točkom 1. ili 2. U slučaju da je igrač nastupio za reprezentaciju starog saveza (osim „A“ reprezentacije), a u tom je trenutku već imao državljanstvo države novog saveza, ne treba ispunjavati nikakve dodatne uvjete.²⁵

Ove izmjene su napravljene kako bi igrač koji je već nastupio za jednu reprezentaciju, ali je jasno da taj savez više ne računa na njega kao reprezentativca, mogao nastaviti reprezentativnu karijeru u drugom savezu zemlje čije ima državljanstvo i ispunjava ostale kriterije. Naime, često se događalo da je igrač odigrao jednu ili dvije utakmice za reprezentaciju i više nije bio pozivan. Istovremeno nije mogao igrati za reprezentaciju drugog saveza u kojoj je igračka konkurencija slabija, ali su ga u tome spriječili ti jedini nastupi za staru reprezentaciju. Također, prema novom sustavu, igrača koji je nastupao za reprezentaciju mlađih uzrasta više se ne sprječava da nastupa za novu reprezentaciju, ako u trenutku igranja za dotadašnju reprezentaciju nije imao državljanstvo novog saveza. Time se omogućilo igraču koji nije imao novo državljanstvo prije 21. godine života da nastupi za „A“ reprezentaciju novog saveza. Primjerice, da je Eduardo Da Silva, brazilski nogometaš koji je kao maloljetnik došao u Hrvatsku i igrao za *GNK Dinamo*, nastupio za bilo koju brazilsku reprezentaciju mlađih uzrasta ne bi mogao igrati za hrvatsku reprezentaciju jer nije imao hrvatsko državljanstvo u trenutku kada je nastupio za Brazil. A radilo se o igraču koji je gotovo cijeli nogometni razvoj proveo u Hrvatskoj. Novim je sustavom postignuta ravnoteža između liberalnog pristupa i, posljedično tomu, velike fluktuacije igrača u različitim reprezentacijama i jako rigidnog pristupa koji je praktično onemogućavao prelazak u drugu reprezentaciju.²⁶

4. Posebna je situacija kada je igrač nastupio za reprezentaciju jednog saveza, a želi nastupati za savez koji je postao član FIFA-e nakon toga. U tom slučaju igrač može igrati za novi savez bez gore navedenih uvjeta ako više nije nastupao za stari savez nakon što je novi savez postao član FIFA-e te je u vrijeme kada je imao reprezentativni nastup već imao državljanstvo novog saveza ili je stekao državljanstvo države novog saveza kada je to postalo praktično moguće nakon priznanja te države od strane većine članica Ujedinjenih naroda.²⁷

Za ovaj slučaj primjer je Kosovo i njegova reprezentacija. Nakon međunarodnog priznanja Kosova njegovi državljani koji su već igrali za neku drugu reprezentaciju

²⁵ FIFA Pravilnik o primjeni Statuta iz 2021, članak 6. i članak 9. st. 2. točke a-c. https://hns-cff.hr/files/documents/16402/Statut%20FIFA-e_svibanj%202021_v2.pdf (pristup 3. 4. 2022.).

²⁶ Više o sportskom državljanstvu i pravu nastupa za nacionalne selekcije (stanje 2016. godine) vidjeti: Medić, 2017. -

²⁷ FIFA Pravilnik o primjeni Statuta iz 2021, članak 9. stavak 2. točka d.

ostvarili su pravo igrati i za reprezentaciju Kosova. Time je posebno bila ugrožena reprezentacija Švicarske jer je nekoliko njezinih važnih igrača bilo podrijetlom s Kosova. Ipak, samo je jedan reprezentativac odlučio igrati za Kosovo.

Pravilnikom je regulirana i situacija kada igrač nema niti jedno državljanstvo (apatrid) ili zbog zakona zemlje svog boravišta nikada neće dobiti državljanstvo te zemlje. U tom slučaju taj igrač može dobiti pravo nastupa za reprezentaciju zemlje u kojoj boravi ako na njezinu teritoriju živi najmanje pet godina i može dokazati da preseljenje u tu državu nije bilo zato da nastupa za njezinu reprezentaciju.²⁸ Ovo se može primijeniti na prisilne migrante, izbjeglice, koji su u državi prijema dobili međunarodnu zaštitu, ali ne i državljanstvo.

5.5.1. Analiza primjera odabira nogometaša koji su imali pravo na izbor reprezentacije

Nakon što su prikazane promjene formalnih mogućnosti nastupanja za nogometnu reprezentaciju, u ovom dijelu rada analizirat ćemo primjere korištenja tih mogućnosti, odnosno odabira nastupa za različite reprezentacije zemalja koje nisu država rođenja nogometaša. Analizom migracijske pozadine reprezentativca i odabira za čiju će reprezentaciju igrati došli smo do tri osnovne skupine:

a) Kada je nogometaš migrirao u drugu državu zbog igranja nogometa u klubu te je postao naturalizirani državljanin. Primjer su Eduardo Da Silva i Jorge Sammir Cruz Campos koji su iz Brazila došli u Hrvatsku i nakon dobivanja hrvatskog državljanstva igrali za hrvatsku reprezentaciju. Suprotni primjer hrvatskih državljanina koji su otišli igrati u inozemne klubove i onda zaigrali i za reprezentaciju te zemlje jesu Josip Weber i Branko Strupar, koji su igrali za Belgiju, Ivica Vastić za Austriju te Filip Ozobić za Azerbajdžan.

b) Kada osoba migrira iz nenogometnih razloga, najčešće ekonomskih ili političkih²⁹ (često se radi o prisilnim migrantima, izbjeglicama). Budući reprezentativac je u novu državu tada najčešće došao u dječjoj dobi ili ranoj mladosti i ondje počeo igrati nogomet. Primjer je niz reprezentativaca Švicarske koji su podrijetlom iz Turske ili Kosova (npr. Xerdan Shaqiri).

c) Francuska, Nizozemska i Belgija primjeri su zemalja za čije reprezentacije igraju nogometaši podrijetlom iz njihovih bivših kolonija, s time da su neki i rođeni u zemlji za čiju reprezentaciju nastupaju.

Dodatno razlikovanje uočili smo kod nogometaša (potomaka imigranata) koji su rođeni u zemlji koja je različita od zemlje rođenja i/ili podrijetla njihovih roditelja.

²⁸ Ibid., članak 8.

²⁹ O uzrocima migracija vidi Bretell & Hollifield, 2000.

U praksi ti nogometaši igraju:

d) za državu rođenja, za što su se primjerice odlučili Švicarci turskog podrijetla Kubilay Türkyilmaz i braća Murat i Hakan Yakin (Murat je bio i izbornik Švicarske) te Mario Gavranović i Josip Drmić koji su hrvatskog podrijetla, kao i Austrijanac David Alaba koji je sin Filipinke i Nigerijca. Marc Viduka i Josip Skoko, Australci hrvatskog podrijetla koji su neko vrijeme igrali za hrvatske klubove *Dinamo*, odnosno *Hajduk* odlučili su igrati za Australiju u kojoj su se rodili. Vjerojatno je najpoznatiji svjetski primjer Zlatan Ibrahimović, sin Bošnjaka i Hrvatice koji su iz Bosne i Hercegovine migrirali u Švedsku u kojoj se on rodio. Unatoč pozivu i nastojanjima HNS-a da zaigra za hrvatsku reprezentaciju odlučio se nastupati za Švedsku;

e) za državu podrijetla roditelja (ili bake ili djeda), a za što su se odlučili, da ostanemo samo na hrvatskim primjerima Josip Šimunić i Anthony Šerić/Seric (rođeni u Australiji). Za hrvatsku „A“ reprezentaciju nastupili su Josip Stanišić, rođen u Njemačkoj koji je igrao i za njemačku U-19 reprezentaciju i Luka Sučić, rođen u Austriji. Za U-21 reprezentaciju Hrvatske igra Marco Pašalić rođen u Njemačkoj, koji je već od U-17 selekcije izabrao hrvatsku reprezentaciju. Zanimljiv je i slučaj Jakova Suvera, bivšeg kapetana U-19 reprezentacije Njemačke, koji je odlučio promijeniti savez i igrati za hrvatsku reprezentaciju.³⁰

Odnos djece imigranata prema državi podrijetla roditelja, zamišljenoj domovini u kojoj nikada nisu živjeli, zanimljiv je i na primjeru braće Nike i Roberta Kovača koji su rođeni u Njemačkoj, odnosno Ivana Rakitića (rođen u Švicarskoj), koji su odabrali igrati za reprezentaciju Hrvatske. Odluka za čiju reprezentaciju će se igrati temelji se na nizu faktora. Tu je svakako presudno rano prepoznavanje kvalitete nogometaša, lobiranje nacionalnih saveza, ali i odgovornost pregovarača za buduću karijeru nogometaša, što je vidljivo iz naracije kazivača koji je obnašao visoku funkciju u HNS-u i više puta odlazio u Švicarsku razgovarati s Ivanom Rakitićem i njegovom obitelji u postupku promjene nogometnog državljanstva:

Tadašnji predsjednik HNS-a Vlatko Marković i ja rekli smo im da je HNS vrlo zainteresiran da Ivan igra za Hrvatsku, da se pojavljuje generacija igrača koja bi mogla napraviti velike stvari i da bi se on tu odlično uklopio. Naravno, ukazivali smo i na hrvatsko podrijetlo i bili smo svjesni njihovih domoljubnih osjećaja. Bilo im je vrlo drago što smo pokazali interes. Tada se uključio i Švicarski nogometni savez, njihov izbornik je također dolazio na razgovor. Međutim, i roditelji i igrač su bili odlučili da će Ivan igrati za Hrvatsku. Znao, nije to ipak tako laka odluka. Igrač se rodio tamo, išao u školu, imao prijatelje, a tada je još i igrao za švicarski klub. S druge strane, i na pregovaraču je velika odgovornost. On igraču može reći da će igrati za reprezentaciju, ali

³⁰ FIFA Football Tribunal, Decision of the Single Judge of the Player's Statuts Chamber (pristup 11. 10. 2021.).

što ako se promijeni izbornik, ako on više neće imati viziju igre s tim igračem? A igrača ste u međuvremenu nagovorili da promijeni reprezentaciju i tako ga „blokiral“ da ne igra niti za jednu reprezentaciju. Srećom, u ovom slučaju je sve dobro završilo i Ivan je s hrvatskom reprezentacijom postigao velike uspjehe. (intervju vođen 14. rujna 2023.)

Kombinaciju d) i e) primjera čine braća nogometaši Boateng od kojih se jedan odlučio igrati za reprezentaciju zemlje rođenja, a drugi za reprezentaciju zemlje podrijetla. Njihov je otac iz Gane došao u Njemačku studirati, tu je ostao živjeti i dobio sinove Kevina Prince i Jeromea. Obojica su postali kvalitetni nogometaši i igrali su za sve njemačke reprezentacije mlađih uzrasta. Međutim, nakon što je Kevin Prince stekao dojam da neće biti pozvan za „A“ njemačku reprezentaciju odlučio je igrati za reprezentaciju Gane, zemlje u kojoj nikada ranije nije bio. Budući da je Jerome Boateng uvršten u njemačku reprezentaciju, na Svjetskom prvenstvu 2010. za dvije različite reprezentacije nastupila su dva brata (Bašić, 2015: 28–29). Na ovom primjeru možemo vidjeti koliko i izbor reprezentacije za koju će se igrati može biti oportun, kako su odluke subjektivne i situacijske strategije karijere u kojima se osobne i/ili obiteljske migracijske pozadine i kontekste koristi kao resurse.

Od drugih primjera braće koji igraju za različite reprezentacije spomenimo braću Xhaka, od kojih Granit igra za Švicarsku, a Taulant za Albaniju. Otac braće Thiaga i Rafaela (Rafinha) Alcântara bio je svjetski prvak s reprezentacijom Brazila 1994., a igrao je u klubovima u Italiji (gdje se rodio Thiago) i Španjolskoj.³¹ Thiago je igrao za Barcelonu i španjolsku reprezentaciju dok je Rafinha također igrao za *Barcelonu* i mlađe uzraste Španjolske, ali je već kao junior promijenio savez i za U-21 i „A“ reprezentaciju nastupao za Brazil. Braća Alcântara primjer su naturalizacije nakon migracije radi nogometnih motiva (otac je doselio radi igranja nogometa). Navedimo i primjer da braća blizanci Matthias i Florentin Pogba rođeni u Gvineji (odrasli u Francuskoj, a nogomet počeli igrati u Španjolskoj) igraju za reprezentaciju Gvineje dok je njihov puno poznatiji brat Paul rođen u Francuskoj i igra za njezinu reprezentaciju. Za razliku od Paula, koji je standardni francuski reprezentativac i svjetski prvak te koji u svoje klubove ubraja europske velikane *Juventus* i *Manchester United*, starija braća igrala su u manjim klubovima u raznim ligama pa je očito nogometna kvaliteta uvjetovala za koju će reprezentaciju igrati.

5.5.2. Analiza osobnih motiva za odabir reprezentacije na primjeru hrvatskih reprezentativaca

Iz navedene kategorizacije i primjera vidljivi su i osnovni motivi koji su bili odlučujući prilikom odabira reprezentacije za koju će nogometaš igrati. Budući da bi

³¹ Usp. <https://www.liverpoolfc.com/team/first-team/player/thiago-alcantara> (pristup 25. 10. 2021.).

analiza međunarodnih primjera premašila okvire jednoga rada, u nastavku donosimo podatke za hrvatske reprezentativce iz dijaspore. Analiza njihovih motiva pokazuje da ih možemo podijeliti na emocionalno-nacionalne i sportsko-profesionalne.

Emocionalno-nacionalni motivi vezani su uz jak nacionalni identitet prema državi podrijetla roditelja imigranata, kao što je vidljivo u kazivanju Marca Pašalića (Njemačka) koji je nakon poziva u mladu reprezentaciju Hrvatske izjavio: „Ne mogu opisati s koliko ponosa ću nastupati za hrvatsku reprezentaciju jer sam od malih nogu odgajan da je Hrvatska moja domovina...” (s. a. 2021).

Jednako vrijedi i za Luku Sučića: „Austrijanci su bili vrlo uporni, pritiskali su, htjeli su da igram za njih, ali oduvijek sam bio jasan po tom pitanju: Moja jedina domovina je Hrvatska i Austrijanci nisu imali nikakve šanse”.³²

Nakon što je Josip Stanišić, iz *gastarbajterske* obitelji u Njemačkoj prvi puta pozvan u hrvatsku reprezentaciju novinar je posjetio njegovog djeda koji je također godinama živio i radio u Njemačkoj i bio amaterski nogometni sudac. Djed je povodom poziva unuka u reprezentaciju priredio slavlje, kupio novu hrvatsku zastavu, a za unukovu odluku kazao:

Ne mogu reći da sam sto posto znao da će odabrati Hrvatsku. Tome sam se intimno nadao i želio sam to, ali nisam na njega vršio nikakav pritisak, kao niti bilo tko drugi iz obitelji (...) znao je što treba i kako treba odlučiti. (...) Doduše, možda smo mi tome doprinijeli, jer smo uvijek s ponosom isticali odakle smo, redovito smo u našem klubu Croatia München gledali utakmice hrvatske reprezentacije odjeveni u naše dresove... (Patković, 2021).

Među bivšim hrvatskim reprezentativcima koji pripadaju ovoj skupini je Josip Šimunić, rođen u Australiji kao dijete hrvatskih imigranata.³³ Kao član kluba *Melbourne Knights* (bivši *Croatia Melbourne*) koji je okupljao uglavnom australske Hrvate, osvojio je prvenstvo Australije 1996. te je zainteresirao tadašnje vodstvo HNS-a. Nakon razgovora sa savjetnikom Antom Pavlovićem koji mu je ponudio mogućnost da nastupa za hrvatsku reprezentaciju Šimunić je pristao i tek tada zatražio i dobio hrvatsko državljanstvo. Na pitanje je li bilo ponuda Australskog nogometnog saveza Šimunić je odgovorio: „Zvali su me u kampove, ali kada sam trebao dobiti poziv za nastup u jednoj od australskih reprezentacija odbio sam. Želio sam igrati za Hrvatsku.“ Kao razlog za takvu odluku naveo je: „Gledao sam Hrvatsku na Euru, navijao sam i razmišljao kako bi bilo lijepo nastupiti za tu reprezentaciju. Osjećam se kao Hrvat i želio sam nastupati samo za reprezentaciju Hrvatske.“

³² Usp. <https://hns-cff.hr/news/23120/sucic-san-mi-je-zaigrati-s-mojim-idolom-lukom-modricem/> (pristup 25. 10. 2021.).

³³ Iz intervjua autora s Josipom Šimunićem, 24. studenoga 2021. Nastavak teksta temelji se na tom razgovoru.

Ovakvi primjeri pokazuju da odabir reprezentacije, kao uostalom i navijanje za određenu reprezentaciju, može biti pokazatelj razine prisutnosti identiteta države podrijetla roditelja, baka i/ili djedova, transnacionalnih procesa i nedolaženje do identifikacijske dimenzije integracije (Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016: 13) u državu prijema već do integracije u etničku zajednicu u državi primitka.

Sportsko-profesionalni motivi prevladavaju kod nogometaša koji izaberu reprezentaciju za koju smatraju da mogu konkurirati u nogometnom smislu. Naime, jedna reprezentacija može imati dovoljno kvalitetnih igrača pa se nogometaš ne može nametnuti za mjesto u reprezentaciji jer je konkurencija prejak. U tom slučaju nogometaš bira reprezentaciju za koju ima mogućnosti nastupati, bilo da mu je nogometni savez sâm to ponudio ili on smatra da će se to dogoditi. Takvi su primjeri naturalizirani Brazilci Da Silva i Sammir u hrvatskoj reprezentaciji, odnosno Hrvati Weber i Strupar u belgijskoj reprezentaciji. Najčešće se radi o želji da se profesionalna nogometna karijera okruni nastupima za reprezentaciju, po mogućnosti i na svjetskom prvenstvu.

U nekim slučajevima sportski motivi mogu biti pomiješani s poslovno-financijskim. Primjerice na Svjetskom prvenstvu 2016. u malom nogometu (*futsalu*) igrala su 22 Brazilca za druge reprezentacije (o migracijama nogometaša iz Brazila vidi Rial, 2015). Za Italiju je tako nastupilo sedam Brazilaca, za Azerbajdžan šest,³⁴ nekoliko za Kazahstan.³⁵ Ovi primjeri s jedne strane pokazuju izbor i strategiju, odnosno instrumentalni aspekt (*instrumental aspects*) i dinamiku identiteta prilikom analize politike identiteta (usp. Eriksen, 2001: 47), što se konceptualizira kao instrumentalnost pripadnosti (*instrumentality of belonging*) (ibid.).

5.6. Zaključak

Suvremena društva, kao i nogometne reprezentacije, rezultat su brojnih povijesnih i suvremenih migracijskih procesa. Migranti, profesionalni nogometaši i amateri ovu igru raširili su po svijetu. Širenje i razvoj profesionalnog nogometa zahtijevalo je i usuglašavanje međunarodnih pravila, a brojne migracije rezultirale su potrebom za reguliranjem sportskog, odnosno u istraživanom primjeru nogometnog državljanstva i dodatna reguliranja formalnih mogućnosti nastupanja za određenu reprezentaciju. Analiza korištenja tih mogućnosti i individualnih razloga odabira nastupa za reprezentaciju države koja nije država rođenja nogometaša pokazuje da se takvi slučajevi najčešće događaju u zemljama koje imaju veliki priljev imigranata,

³⁴ Usp. <https://report.az/en/team/7-of-25-brazilians-play-for-azerbaijani-team-at-futsal-world-cup/> (pristup 26. 10. 2021.).

³⁵ Usp. <https://www.fifa.com/news/douglas-junior-a-kazakhstan-brazil-final-is-my-ultimate-dream> (pristup 26. 10. 2021.).

koje su imale kolonije, koje imaju veliko iseljništvo odnosno dijasporske zajednice ili čije su nogometne lige iznimno jake i gdje je velika konkurencija nogometaša.

Rezultati pokazuju višestruke prakse. Posebno se ističe odabir države podrijetla roditelja, djeda ili bake što ujedno pokazuje nepostojanje identifikacijske dimenzije integracije imigranata i njihovih potomaka (Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016: 13) u društvo i državu prijema te da se nacionalni identitet iz države podrijetla prenosi i zadržava kroz obitelj i etničku zajednicu. Pojedini reprezentativci igraju u jakim međunarodnim klubovima u jednoj državi, za reprezentaciju druge države u kojoj nikada nisu živjeli, ponekad čak niti njihovi roditelji. Motivacija za odabir gdje će igrati je emocionalno-nacionalna i/ili sportsko-profesionalna, što je posebno vidljivo kod braće nogometaša koji zbog različite kvalitete igraju za reprezentacije različitih država. Nadalje, istraživanje ukazuje na mogućnosti privilegiranog dobivanja državljanstva, oportunog državljanstva, doprinosi studijama visokospecijaliziranih, privilegiranih i elitnih državljana, upitno migranata budući da oni fizički tek povremeno dolaze (na kratke pripreme reprezentacije) u državu čije državljanstvo imaju. Tijekom istraživanja uočene su i potencijalne migracije na poziv u drugu državu zbog igranja u reprezentaciji čime se proširuju dosadašnje tipologije migranata, odnosno virtualnih migranata i državljana, koji ne trebaju živjeti u nekoj državi, već svojim sportskim umijećem doprinositi njezinim pobjedama i promociji na međunarodnom planu. U konačnici, nitko ne postavlja pitanje njihove integracije, poznavanje jezika, kulture, društvenog uređenja, pravnog poretka i sl. države za koju nastupaju što otvara potrebu za novim istraživanjima i propitivanjima dosadašnjih teorija o integraciji.